

't *En is niet spijtig*: De distributie van (niet echt) ontkennend *en* in het Wichels

Anne Breitbarth, Melissa Farasyn, Liliane Haegeman

1. Inleiding

In de loop van zijn lange loopbaan heeft Jacques Van Keymeulen een internationaal erkende reputatie opgebouwd als expert in de taalkunde van het Nederlands en het Afrikaans, als lexicoloog, als historisch taalkundige en vooral als dialectoloog. Naar aanleiding van zijn emeritaat willen we van de gelegenheid gebruik maken om Jacques' bijdrage tot die verschillende domeinen te huldigen door even terug te keren naar zijn taalkundige “wortels”, met name naar de syntactische kenmerken van het Wichels, zijn eigen dialect.

In onze bijdrage willen we de aandacht vestigen op één bepaald kenmerk van dit dialect: de distributie van het ontkennende partikel *en*. We willen hiermee het belang van dialectdata voor het taalkundig onderzoek illustreren, net zoals Jacques dat doorheen zijn loopbaan vol bezieling heeft gedaan. Het onderzoek dat we hier voorstellen, slaat een brug tussen het traditioneel filologische dialectonderzoek, zoals het tot voor kort sterk aanwezig was in de vakgroep Nederlandse Taalkunde aan de UGent, vertegenwoordigd in het werk van meerdere generaties onderzoekers zoals onder meer Edgard Blancquaert, Valère Vanacker, Cecile Tavernier-Vereecken, Hugo Ryckeboer, Johan Taeldeman en Magda Devos, en het recentere formeel syntactisch onderzoek naar microvariatie waarin de taaltheorie gebruikt wordt als werktuig om de data te bekijken.

In voorafgaand onderzoek naar de uitdrukking van zinsnegatie werden de distributie en de rol van het ontkennende *en* in enkele Vlaamse dialecten al besproken (Breitbarth & Haegeman 2010, 2014, 2015, Haegeman 1995, 2010, Haegeman & Zanuttini 1991, 1996). Hieronder komen we kort terug op de resultaten van dat onderzoek. Daarnaast focust de huidige bijdrage in het bijzonder op de distributie en interpretatie van het partikel *en* in het Wichelse dialect. Daarbij geven we aan hoe deze data onze eerdere bevindingen kunnen aanvullen en/of bijsturen. Onze bijdrage vormt zo een analytische aanvulling op de beschrijving van het gebruik van de Wichelse negatie in Van Keymeulen (1975). Door het specifieke thema van ons onderzoek, de syntaxis van zinsnegatie, heeft deze studie ook relevantie voor het diachrone onderzoek naar de evolutie van de uitdrukking van zinsnegatie. De geobserveerde diatopische microvariatie in het dialectmateriaal vormt immers de horizontale weerspiegeling van de diachrone variatie.

We hopen dat deze studie de aanzet mag geven tot verder onderzoek waarbij dialectologie wordt gecombineerd met formele taalkunde, en dat ze een blijvende hulde kan brengen aan het baanbrekend werk van de Gentse dialectologen in het algemeen en van Jacques in het bijzonder.

2. Het partikel *en* in het Wichelse dialect

2.1. Het corpus

De empirische basis van onze bijdrage wordt gevormd door vier bandopnames uit Wichelen, een gemeente in Oost-Vlaanderen in de overgangszone tussen het Oost-Vlaamse en het Brabantse dialect. Het dialect wordt daardoor gekenmerkt door Brabantse invloeden die vooral beschreven zijn op vlak van de fonologie (Taeldeman 2005: 45). De opnames werden gemaakt tussen november 1969 (spreker W1) en oktober 1973 (sprekers W2, W3, en W4) door medewerkers en licentiaatsstudenten van de

overneemt. Daarna wordt *en* eerst optioneel (fase 4), waarna het uiteindelijk verdwijnt (fase 5). De oorspronkelijke versterkende functie van *niet* gaat dus uiteindelijk verloren.

(4) De Jespersen-cyclus:

- fase 1: *en*
- fase 2: *en ... (niet)*
- fase 3: *en ... niet*
- fase 4: *(en) ... niet*
- fase 5: *niet*

Het Standaardnederlands bevindt zich in fase 5 met *niet* als zinsnegator. Vele Vlaamse dialecten, waaronder dat van Wichelen, lijken fase 5 echter nog niet bereikt te hebben; het partikel *en* wordt er immers nog steeds gebruikt in negatieve zinnen. In geen enkel Vlaams dialect is het gebruik van *en* in een negatieve zin verplicht, waardoor we op het eerste gezicht zouden kunnen stellen dat de Vlaamse dialecten waarin *en* nog geattesteerd is, fase 4 bereikt hebben. Omdat de standaarduitdrukking van zinsnegatie ('standard negation', Payne 1985), zowel in de standaardtaal als ook in de Vlaamse dialecten *niet* is, wordt *en* soms ook beschouwd als een 'expletief' element (bvb. Barbiers et al. 2008: 59).

Er wordt meestal aangenomen dat *en* proclitisch is aan het finiete werkwoord (Haegeman 1995 etc). Dit heeft tot gevolg dat *en* beperkt is tot finiete zinnen. Deze generalisaties zijn echter wel een vereenvoudiging van de reële toestand, zoals geïllustreerd door het Wichelse voorbeeld (5). Voorbeeld (5a) is gedeeltelijk conform de hierboven geschetste beperking aangezien *en* in een finiete zin voorkomt, maar het voorbeeld is daarbij uitzonderlijk omdat *en* niet onmiddellijk aan het finiete werkwoord *wou* voorafgaat, maar wel aan de infinitief. Op basis van de voormelde generalisaties zou men eerder variant (5b) verwacht hebben met *en* proclitisch op *wou*.

- (5) a. Zo, mij(n) vader was blijve(n) zitte(n), zelle. (Ja?) Die was blijve(n) zitte(n) ...
die wou **nie(t) (e)n** aa(n)gaan. (W3)
- b. Zo, mij(n) vader was blijve(n) zitte(n), zelle. (Ja?) Die was blijve(n) zitte(n) ...
die **en** wou **nie(t)** aa(n)gaan.

Voor een bespreking van dergelijke gevallen zie ook Barbiers et al (2008: 59), die ook een aantal voorbeelden geven (zie hun (15) en (19a)). Verder onderzoek moet uitmaken of het gebruik van *en* in combinatie met een infinitief voor het Wichelse dialect ook uitgebreid is tot niet-finiete zinnen, zoals bijvoorbeeld in de geconstrueerde voorbeelden in (6): in (6a) staat het partikel *en* in een negatieve infinitiefzin ingeleid door *om*, in (6b) staat het in een negatieve vooropgeplaatste infinitiefzin, en in (6c) staat het in een niet finiete werkwoordgroep die een complement is van het (infinitie) modale *willen*. In het Wichelse corpus hebben we gelijkaardige voorbeelden niet aangetroffen.

- (6) a. Ik zal proberen om die fout niet (en) te (en) maken.
b. Niemand nie (en) vergeten, dat is moeilijk.
c. Ik zou willen thuisblijven en nergens (en) moeten naartoe gaan.

Als voorbeelden zoals die in (6) aanvaard zouden worden door meerdere sprekers van het Wichelse dialect zou dat erop wijzen dat het partikel *en* er een ruimer gebruik heeft dan in de andere Vlaamse dialecten die Breitbarth & Haegeman (2010, 2014, 2015) onderzocht hebben.³ Een tweede opmerkelijk

³ Voor Liliane Haegeman is ook (i) redelijk acceptabel in haar dialect:

- (i) a. dat Valère da **nie en** gezien eet
b. Valère eet da **nie en** gezien

kenmerk van voorbeeld (5a) is overigens het feit dat het negatieve *en* zich links van het partikel *aan* bevindt, i.e. voor het scheidbaar samengesteld werkwoord *aangaan*. Men moet zich in dat verband verder ook afvragen of *en* ook direct links van de infinitief zou kunnen staan zoals in het geconstrueerde voorbeeld (5c):

(5) c. Die wou **nie(t)** aa(n) **(e)n** gaan.

In elk geval is het zo dat het partikel *en* voor huidige sprekers van West-Vlaamse dialecten, geassocieerd wordt met de werkwoordelijke stam, en aldus ook mee verplaatst wordt naar de tweede positie, zoals geïllustreerd in volgend geconstrueerd voorbeeld:

(7) a. ...da dat under **nie(t)** an **en** goat
 b. *.. dat dat under **nie(t)** **en** an-goat
 c. dat **en** goat under **nie(t)** an
 d. *Dat goat under **nie(t)** **en** an.

Geattesteerde voorbeelden van huidige sprekers van Gentse variëteiten van het Nederlands suggereren dat *en* bij voorkeur direct aan de werkwoordsstam voorafgaat:

(8) a. k'heb nog niets gezegd van die vijf dagen met de Gentse feesten diede dan nog **nie af en** trekt van uw verlof (C.M., °1950, 16.02.2010; 10.30)
 b. ik zie gewoon dat hij er **niet op en** staat (Gentste krantenverkoopster, 11.10.2011, 10.15)
 c. die verbouwing die **nie op en** schiet (T.P., 8.4.2015, 9.15)

De relatieve positie van *en* in relatie tot scheidbare samengestelde werkwoorden verdient ongetwijfeld verder onderzoek. De data in (6) en (7) tonen in elk geval aan dat de hypothese dat *en* mogelijk in complementaire distributie staat met scheidbare partikels zeker niet algemeen houdbaar is voor de Vlaamse dialecten.⁴ Ook hier is verder onderzoek zeker wenselijk om de empirische data correct in kaart te brengen en daar eventueel een aantal conclusies uit te trekken voor de formalisatie van de analyse.

In onze bijdrage beperken we ons uitsluitend tot de studie van de distributie van *en* in finiete contexten. Abstractie makend van gevallen zoals (5a), zijn er drie mogelijkheden voor het optreden van *en*: (i) alleenstaand, d.w.z. zonder een andere negatieve of polaire uitdrukking, (ii) in combinatie met de standaarduitdrukking van zinsnegatie, *niet*, waaronder ook de (ietwat emfatische) zinsfinale variant *niede* in (1b) wordt gerekend (Van Keymeulen 1975: 116), en (iii) in combinatie met een negatief indefinitum of een negatief bijwoord (NI) zoals *niemand*, *geen* of *nooit*. Aangezien *en* afhankelijk is van de aanwezigheid van een verbogen werkwoord laten we elliptische negatieve zinnen zonder werkwoord zoals (9) buiten beschouwing.

(9) Le(t) da(t) me(t) gaan te vluchten daar, da(t) **nie(t)** gedaan t(o) (h)emmen, daar **nie(t)** op gepoi(n)sd. (W2)

Hier staat *en* onmiddellijk links van het voltooid deelwoord *gezien*. Dit patroon is zowel in de bijzin als in de hoofdzin mogelijk.

⁴ Bennis & Postma (2006) stellen dit voor het Middeldrents van rond 1400.

De eerste mogelijkheid, alleenstaand *en*, blijft in het corpus beperkt tot *doen*-replieken (Tavernier 1959, Ryckeboer 1986, Van Keymeulen 1975: 116), zoals geïllustreerd in (9), waarin de spreker ontkent dat hij vier jaar aan het front was.⁵

- (9) Interviewer: G(e) (h)e(b)t vier jaar aan ‘t front gezete(n), meneer?
W4: Vier jaar, (i)k **en** doen, **nee(i)k**.

Het gebruik van *en* in combinatie met *niet* en *niede* werd in (1) geïllustreerd; (10) illustreert het gebruik in combinatie met een NI.

- (10) En ‘t is t’r azo me(t) veel. Ze klappe(n) zuir va(n) verkocht, maar (i)k **en** weet ekik nog van **geen** een die verkocht is. (W2)

In het vervolg van deze studie zoeken wij een antwoord op de vraag wat de functie van *en* in het grammaticale systeem van het Wichels is. Onze beschouwingen worden ingebed in een vergelijking met een aantal andere Vlaamse dialecten.

3. Resultaten van de corpusanalyse

3.1. Kwantitatieve observaties

Tabel 1 toont de distributie van het voorkomen van *en* in negatieve zinnen in het Wichelse corpus, meer bepaald in de combinaties (ii) (*en ..*) *niet/niede* en (iii), *en (en ..) NI*.⁶

Tabel 1:

	totaal <i>niet</i>	<i>en + niet</i>	totaal NI	<i>en + NI</i>	totaal	% <i>en</i>
W1	62	15 (24,2%)	15	2 (13,3%)	77	17 (22,1%)
W2	58	5 (8,6%)	30	5 (16,7%)	88	10 (11,4%)
W3	44	11 (25%)	11	4 (36,4%)	55	15 (27,3%)
W4	61	11 (18%)	35	3 (8,6%)	96	14 (14,6%)
totaal	225	42 (18,7%)	91	14 (15,4%)	316	56 (17,7%)

⁵ Gebruik van *en* in *doen*-replieken is deels afhankelijk van de polariteit van de voorafgaande zin waarop gereageerd wordt. Wordt een negatieve zin tegengesproken, dan ontbreekt *en* vaak (i), maar niet altijd (ii):

(i) Interviewer: En waar (h)ed(de) (h)ier ... (h)ed(de) i(n) Wichelen ook nog gewerkt?
W1: En Wichelen, nee. Nee ... **Ah ‘t doet, ‘t doet, ‘t doet.** Verdekke ja, 't is waar ook ... (h)ier in de brou(we)rij.

(ii) Interviewer: Jaja. En die leven nog allemaal, of ...?
W3: **Ja z(e) en doen.**

⁶ Bij de NIs zijn ook combinaties zoals *nooit niet*, *geen X niet* meegeteld, (i), evenals *ne meer < niet meer*, (ii). Wij hebben verdubbeling met zinsnegatie *niet* (zoals ook in (ii) te zien) niet apart onderzocht omdat de focus in deze bijdrage op de distributie van *en* ligt.

(i) Interviewer: (H)adde gij zelf ook veel armoe gekend in ... in aunen(=uw) jongen tijd?
W2: Ikke nee. Dat (h)emmen **nooit nie(t)** g(eh)ad.

(ii) En eh, ge schopten egij daar a(l) dikkes a(l) ne keer op die trappen bene(de)n en die trappen op, da(t) was iet, zelle. Aja, maar op ‘t leste nou wa(s) dat **niet ne meer**.

Twee opmerkingen in verband met deze combinaties: (i) er zijn een aantal beperkingen op welke elementen kunnen gecombineerd worden (zie Vanacker 1975, Haegeman and Zanuttini 1991, 1996, Haegeman en Lohndal 2010). Anderzijds hebben Haegeman en Lohndal (2010) aangetoond dat de analyse volgens welke die NI elementen een constituent vormen (Aelbrecht 2008) niet houdbaar is omdat de NI elementen niet altijd adjacent zijn.

Het valt meteen op dat er een aanzienlijke variatie tussen de vier sprekers van het Wichels bestaat wat de frequentie van het gebruik van *en* betreft. Deze variatie is echter niet statistisch significant.⁷ Vergelijkbare variatie tussen sprekers werd ook geconstateerd in relatie tot de corpora van Oost- en West-Vlaamse data die in Breitbarth & Haegeman (2009, 2015) en Haegeman (2010) besproken werden. Meer uitgebreid onderzoek naar microvariatie is ook hier zeker wenselijk.

3.2. Kwalitatieve observaties

Over het algemeen wordt het gebruik van *en* in de Vlaamse dialecten beschouwd als een illustratie van een tweeledige negatie (Haegeman 1995, Haegeman en Zanuttini 1991, 1996), waarbij aangenomen wordt dat *en* optioneel is. De aan- of afwezigheid van het partikel heeft volgens deze visie geen effect op de interpretatie van de negatieve zin. Met andere woorden, men situeert deze dialecten in fase 4 van de Jespersen-cyclus. Voor een genuanceerder beeld zie wel Haegeman (1998a,b; 2001).

In een aantal publicaties hebben Haegeman (2002) en Breitbarth & Haegeman (2014, 2015) aangetoond dat het gebruik van het partikel *en* in de Vlaamse variëteiten die zij onderzocht hebben een interpretatieve nuance met zich meebrengt en daardoor in heel specifieke contexten voorkomt. Haegeman (2002) interpreteert *en* als een uitdrukking van Polarity Emphasis. Breitbarth & Haegeman (2014, 2015) werken deze hypothesen verder uit en argumenteren dat *en* een negatief polair element (*negative polarity item*; NPI) is dat een procedurele betekenis uitdrukt; het is een verwerkingsinstructie voor de luisteraar over hoe de uiting geïntegreerd is in de context van het discours waarin het voorkomt. In het geval van *en* gaat het om de beklemtoning van een contrast met een expliciet of impliciet uitgedrukte verwachting bij één van de discours-deelnemers. Volgend voorbeeld uit het hedendaagse West-Vlaamse dialect van Heist (Haegeman 2010) illustreert dit gebruik:

- (11) K woaren al een eure bezig me kerstkoarten te moaken. Mo **t'en** ging **nie**.
(MV, Heist, 05.12.2007)

Dit procedurale gebruik van *en* is ook heel duidelijk terug te vinden in de Wichelse opnames, en wordt geïllustreerd met voorbeelden (12)-(14). In (12) wordt uitgedrukt dat de persoon waarover gesproken wordt tegen de mogelijke verwachting van de spreker in niet gesneuveld is in de Eerste Wereldoorlog. Tegen de verwachting van de spreker in telden de gewerkte jaren later niet mee voor zijn pensioen (13). Ook (14) drukt duidelijk een contrast met een verwachting van de spreker uit.

- (12) (H)ij is in d(e)n oorlog van 14-18 moeten gaan, doordatj(e) (h)em verkocht (h)oo, anders wastje vrij. Maar (h)ij - God zij gedank(t) - (h)ij (**e)n** is **nie(t)** gesneuveld. (W1)
- (13) “En gij,” zeitje,”(H)oe oud zijde gij?” zeitje. Ah, (i)k zeg: “(I)k weet nie(t) goe(d) meneer,” (i)k zeg: “Nege(n)tien of twintig jaar.” “Ah, da(t) (i)s goe(d),” zeitje. Maar 't **en** (h)ee(ft) toch **nie(t)** geteld, zelle, voor mijn pensioen. (W2)
- (14) Ik meenden da(t) (i)k den duvel bij de ... bij de benen (h)oo, maar (i)k **en** (h)od en nog bij de staart **niede**. (W2)

Opmerkelijk is dat in de voorafgaande voorbeelden (12)-(14), net zoals dat ook in het West-Vlaamse (11) het geval is, de *en*-zin met het voegwoord *maar* begint, wat de tegenstelling explicieter maakt. Zoals de Wichelse voorbeelden (15)-(18) echter aantonen blijft het gebruik van *en* niet beperkt tot zinnen met *maar*.

⁷ Noch het gebruik van *en* met *niet* ($p = 0.08$) noch het gebruik van *en* met een NI ($p = 0.18$) zijn significant op het 0.05-niveau (Fisher's Exact test).

- (15) Jommer, da(t) was een leven, zè, ventjen, in onze jongen tijd. Oh, ‘t **en** is **nie(t)** spijtig da(t) n’t verbeterd is, (h)é. (W1)
- (16) Interviewer: ‘t Is veel veranderd, (h)é ?
W2: Pfff, ‘t (**e**)**n** is **nie(t)** spijtig toch zelle.
- (17) “Da(t) weete wel, “ zeitje, “dat ‘t **gee(n)** kwaa(d) **en** kan. Zeg maar op,” zeitje. (W2)
- (18) Awel, (h)edde da(t) **nie(t)** (h)ore(n) vertellen (h)oe dat dat daar allemaal gebeurd is?
[Interviewer: Een beetje, ja, in veertig was da(t), (h)é?]
In veertig. Da(t) was eh ... op ne rang va(n) vier (h)é ... (I)k **en** weet **nie(t)** (h)oeveel man, drei(h)onderd, twee(h)onderd. (W4)

In een aantal gevallen, bijv. (19) en (20), wordt *en* gebruikt wanneer een ontkenning herhaald wordt, blijkbaar ter benadrukking. Ook hier wordt een verwachting van de geadresseerde tegengesproken:

- (19) Ja, maar den meester (h)oop achter de stoof, thuis. Jamaar, ‘t was nen armen tijd, zè, vroeger. [...] Oejojoei, en nou durven ze nog zeggen dat ‘t nou beter is a(l)s dan! maar da(t) (i)s gedomme **nie(t)** waar, zelle. Da(t) (**e**)**n** is **gee(n)** waar. (W2)
- (20) Wat (h)eetje dan verdiend? Zie je da(t)? Da(t) was azo enen dan nog, die de kinderen **nie(t)** zou moge(n) g(eh)ad (h)emmen. Ja, die d... die ze nog **nie(t)** (**e**)**n** zou moge(n) g(eh)ad (h)emmen, (h)é (W4)

Dit benadrukkend gebruik is ook elders geattesteerd (Breitbarth & Haegeman 2014, 2015). In het corpus van Buggenhout-Opstal in De Pauw (1973) vinden we bijvoorbeeld (21).

- (21) Enne... ze zee tege mij: ‘wat erre gij daar gezeet?’
‘Ik iet(s) gezeet? ... ‘k em ekik **niks** gezeet’
‘Da’s wel! G’heet daar iet gezeet;’ ‘Ik ‘em **niks** gezeet’, zei’k ... [...]
En ze zei tege mij: ‘As ge zegt da g’et gezeet ‘et dane... dan moogde naar ‘uis gaan;’
A, ‘k **en** moen ekik da **niet** zeggen, wane ik ‘em ‘et nie gezeet’, zei ik. (De Pauw 1973, I, p. 5)

Er zijn in het Wichelse corpus ook enkele voorbeelden waarin, op het eerste gezicht althans, een contrast met de context en met de verwachtingen van de spreker niet aantoonbaar is. In de volgende voorbeelden zou men uit de context juist verwachten dat een recent getrouwde jonge man (22) of een rijke man (21) niet graag soldaat zou worden. Maar het is natuurlijk ook mogelijk dat in de periode waarover in de opnames gesproken wordt de algemene (niet in de tekst expliciet uitgedrukte) verwachting was dat iedere jonge man normaliter (uit plichtsbewustzijn of vaderlandszin) graag soldaat werd. Een andere mogelijkheid is dat het hier om een versterking gaat, ongeveer ‘zeker niet’. Dergelijke voorbeelden zijn echter eerder zeldzaam, zodat verder onderzoek nodig zou zijn om de reden voor dit gebruik van *en* te achterhalen.

- (22) ... ondertussen wastje getrouwd - da(t) zou (i)k nog vergeten. Zo, ne jonge getrouwden **en** verlaat **nie(t)** geren zijn nestjen, (h)é. (W1)
- (23) Nou nen boerenzoon of ne rijke mens die **nie(t)** geren soldaat **en** wierd en nen arme mens die verkocht (h)em dan. (W1)

In de meeste gevallen verschijnt het partikel in zinnen met een andere negatieve uitdrukking zoals *nie(t)* of *geen*, maar voorbeelden zoals (24) zouden er kunnen op wijzen dat *en* in het Wichels mogelijk een zwak NPI is, dat in deze zin door de aanwezigheid van *haast* gesanctioneerd is. Dit soort gebruik met een niet-negatieve licenseeerder van negatieve polariteit werd voor andere Vlaamse dialecten gesignaleerd in de SAND (Barbiers et al. 2008: 59) en door Neuckermans (2008) en Breitbarth & Haegeman (2015).

- (24) Interviewer: En voorts studeren weird dan ook nie(t) veel gedaan?
W4: Da(t) **(e)n** bestond bekan **(h)aast** ... nee(he)t

Het voorbeeld in (24) is echter geen sluitende evidentie voor de stelling dat *en* als een zwak NPI functioneert. Voor het concrete Wichelse voorbeeld (24) kan namelijk niet worden uitgesloten dat de zin een ellips is van ‘Dat en bestond bekan haast niet’. Omdat het de enige illustratie van dit patroon is in het Wichelse corpus en omdat de analyse potentieel onzeker is, kunnen we op dit moment helaas geen verdere conclusies trekken over het gebruik van *en* in dergelijke contexten.

4. Verdere analytische beschouwingen

Breitbarth en Haegeman (2010, 2014, 2015) hebben in een aantal publicaties gesteld dat de analyse van het preverbale partikel *en* als een ‘expletieve’ markeerder van zinsnegatie herdacht moet worden en dat fase 4 van de Jespersen-cyclus complexer is dan tot nog toe werd aangenomen. Op basis van de distributie en de interpretatie van *en* in een aantal Vlaamse dialecten stellen zij meer bepaald dat het partikel *en* geen intrinsiek deel is van een tweeledige uitdrukking van zinsnegatie, en dat het ook niet expletief (i.e. ‘betekenisloos’) is. Ze stellen dat het partikel in de loop der tijden een onafhankelijke procedurale betekenis heeft verworven waarbij de aanwezigheid van *en* in een negatieve zin aangeeft dat de inhoud van de zin in tegenstelling staat tot de contextuele verwachtingen. In het kader van *Relevance Theory* (Wilson & Sperber 1990, 2006) stellen zij dat *en* signaleert dat een of meerdere prominente contextuele assumpties moeten worden geëlimineerd. Het conflict tussen de inhoud van de negatieve zin met *en* en de context leidt ook soms tot emotionele effecten.

Deze interpretatieve ontwikkeling van het partikel *en* kan worden gezien als een geval van exaptatie. In de lijn van de diachrone ontwikkeling van de uitdrukking van zinsnegatie samengevat onder de Jespersen-cyclus (Dahl 1979, van der Auwera 2009) heeft *en* zijn specifieke semantische inhoud als markeerder van zinsnegatie gaandeweg verloren: in de standaardtaal is het partikel verdwenen doordat het semantisch volledig redundant was. Het overleven van *en* in de Vlaamse dialecten, zoals bijvoorbeeld in het dialect van Wichelen dat we hier illustreren, is te danken aan het feit dat *en* een nieuwe inhoud heeft verworven.

5. Besluit

In deze studie zijn we teruggekeerd naar de taalkundige en academische wortels van Jacques Van Keymeulen, via een studie van een syntactisch kenmerk van het Wichels, zijn eigen dialect, op basis van een corpus dat hij als student (en later als onderzoeker) hielp uit te bouwen. We hebben aangetoond dat het negatiepartikel *en* in het Wichels als een proceduraal element gezien kan worden, net zoals dat volgens Breitbarth en Haegeman (2010, 2014, 2015) in vele Vlaamse dialecten het geval is. Het element plaatst de uitspraak in het licht van het omliggende discours, bijvoorbeeld om er een – voor de spreker – onverwachte gebeurtenis mee aan te geven of om de negatie sterker te benadrukken.

Een preciezere vergelijking van hoe het Wichels zich tot de omliggende Vlaamse en Brabantse dialecten (en de overgangsdialecten in de regio) verhoudt zal in de toekomst ook mogelijk worden dankzij de verdere ontsluiting en de taalkundige verrijking van de dialectgegevens die de dialectologen van de vakgroep Nederlandse Taalkunde, en Jacques in het bijzonder, tijdens hun carrière hebben

verzameld. We zijn ervan overtuigd dat de dialectologie, mede door Jacques' inzet tijdens zijn loopbaan, nog vele generaties lang in Gent zal voortleven.

Met deze bijdrage bedanken we Jacques daarom hartelijk als onze collega, leraar en vriend en we zijn trots dat we in zijn voetsporen kunnen treden.

Referenties

- Aelbrecht, L. (2008). Niemand nie in Vlaamse spreektaal. *TABU* 36, 89-102.
- Barbiers, S., J. van der Auwera, H. Bennis, E. Boef, G. De Vogelaer & M. van der Ham. (2008). *SAND. Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten. Deel II: Commentaar*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Breitbarth, A & L. Haegeman. (2010). Continuity is change: the long tail of Jespersen's cycle in Flemish. In: A. Breitbarth, C. Lucas, S. Watts & D. Willis (red.), *Continuity and Change in Grammar*. Amsterdam: Benjamins, 61-76.
- Breitbarth, A & L. Haegeman. (2014). The distribution of preverbal *en* in (West) Flemish: syntactic and interpretive properties. *Lingua* 147, 69-86. [Special Issue Jespersen revisited, red. C. Meisner, E. Stark & H. Völker]
- Breitbarth, A & L. Haegeman. (2015). 'En' *en is niet wat we dachten*: a Flemish discourse particle. In: V. Kimmelman, N. Korotkova & I. Yanovich (red.), *MOSS 2: Moscow Syntax and Semantics. MIT Working Papers in Linguistics* 75, 85-102.
- Dahl, Ö. (1979). Typology of sentence negation. *Linguistics* 17, 79-106.
- De Pauw, G. (1973). *Syntaktische kenmerken van het dialect van Buggenhout-Opstal*. Licentiaatsverhandeling Universiteit Gent.
- Haegeman, L. (1995). *The Syntax of Negation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haegeman, L. (1998a). Verb movement in embedded clauses in West Flemish. *Linguistic Inquiry* 29, 631-656.
- Haegeman, L. (1998b). V-positions and the middle field in West Flemish. *Syntax. An Interdisciplinary Journal of Linguistics* 1, 259-99.
- Haegeman, L. (2001). Antisymmetry and verb-final order in West Flemish. *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 3, 207-232.
- Haegeman, L. (2002) West Flemish negation and the derivation of SOV order in West Germanic. *Nordic Journal of Linguistics* 25, 2: 154-189.
- Haegeman, L. (2010). De Jespersencyclus in Vlaanderen. In: J. De Caluwe & J. Van Keymeulen (red.), *Voor Magda. Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent*. Gent: Academia Press, 267-280.
- Haegeman, L. & R. Zanuttini. (1991). Negative Heads and the NEG-Criterion. *The Linguistic Review* 8, 233-251.
- Haegeman, L. & R. Zanuttini. (1996). Negative Concord in West Flemish. In: A. Belletti & L. Rizzi (red.), *Parameters and Functional Heads. Essays in Comparative Syntax*. Oxford/New York: Oxford University Press, 117-179.
- Haegeman, L. & T. Lohndal. (2010). Negative Concord and (multiple) agree: a case study of West Flemish. *Linguistic Inquiry* 41, 181-211.
- Jespersen, O. (1917). *Negation in English and other languages*. Copenhagen: A. F. Høst.
- Neuckermans, A. (2008). *Negatie in de Vlaamse dialecten volgens gegevens van de syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten (SAND)*. Proefschrift Universiteit Gent.
- Payne, J. (1985). Negation. In: T. Shopen (red.), *Language Typology and Syntactic Description. Volume 1: Clause Structure*. Cambridge: Cambridge University Press, 197-242.
- Postma, G. J. & Bennis, H. J. (2006). Variatie in negatie - Het gedrag van het negatieve cliticum in het Middeldrents van rond 1400. *Taal en Tongval* 58, 148-166.
- Ryckeboer, H. (1986). Het hulpwerkwoord *doen* in replieken. In: M. Devos & J. Taeldeman (red.), *Vruchten van z'n akker. Opstellen van (oud-)medewerkers en oud-studenten voor Prof. V.F.*

- Vanacker hem aangeboden bij zijn afscheid van de Rijksuniversiteit Gent.* Gent: Universiteit Gent, 321-337.
- Taeldeman, J. (2005). *Oost-Vlaams*. Tielt: Lannoo.
- Tavernier, C. (1959). Over negatie en expletief *en* in het Gents dialect. *Taal en Tongval* 11, 245-252.
- Vanacker, V.F. 1975. Substantiefgroepen met dubbele ontkenning in zuidwestelijke dialecten. *Taal en Tongval* 17, 41-50.
- van der Auwera, J. (2009). The Jespersen cycles. In: E. van Gelderen (red.), *Cyclical changes*. Amsterdam: John Benjamins, 35-71.
- Van Keymeulen, J. (1975). *Enkele syntactische kenmerken van het Wichels dialect*. Licentiaatsverhandeling Universiteit Gent.
- Wilson, D. & D. Sperber. (1990). Outline of Relevance Theory. *Hermes* 5, 35-56.
- Wilson, D. & D. Sperber. (2006). Relevance Theory. In: L. Horn & G. Ward (red.), *Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 607-632.